

Role of Mediator of Islamic Lifestyle in the Correlation between Religious Beliefs and Quality of Life (Visitors of the International Qur'an Exhibition; A Case Study)

ARTICLE INFO

Article Type

Descriptive Study

Authors

Rafikhah M.^{*1} PhD,
Naghizadeh Z.¹ PhD,
Feizi Z.² PhD

How to cite this article

Rafikhah M, Naghizadeh Z, Feizi Z. Role of Mediator of Islamic Lifestyle in the Correlation between Religious Beliefs and Quality of Life (Visitors of the International Qur'an Exhibition; A Case Study). *Islamic Life Style Centered on Health*. 2019;3(1):7-12.

ABSTRACT

Aims Quality of life, as an important, structure has been studied from different aspects. Investigating the factors affecting this structure has always been of interest to researchers. The aim of this research was to investigate the correlation between religious beliefs and quality of life in one hand and to investigate the role of mediator of Islamic lifestyle in another

Instruments & Methods This descriptive-correlative and applied research was carried out among all the attendees of the International Qur'an Exhibition (26th Exhibition) in 2018. The sample consisted of 103 visitors, who were selected by random sampling. The research instruments were George Religious Beliefs Questionnaire, Kaviani Lifestyle, and World Health Organization Quality of Life. The data were analyzed by SPSS 22 and Amos 22 softwares, using Pearson correlation, linear regression, independent t-test, and path analysis methods.

Findings All 3 major research variables were positively and significantly correlated ($p < 0.01$). Also, religious beliefs and Islamic quality of life were able to predict quality of life and they could explain 28% and 33% of variance of quality of life variables, respectively ($p = 0.001$). The direct relationship between religious beliefs and quality of life was significant. Also, the mediator paths were significant as the main path. Hence, it can be said that Islamic lifestyle plays a mediator role in the relationship between religious beliefs and quality of life ($p = 0.001$)

Conclusion The Islamic lifestyle is an important mediator in religious beliefs and quality of life.

Keywords Religious Beliefs; Quality of Life; Islamic Lifestyle; Qur'an Exhibition

CITATION LINKS

[1] Investigation of relationship between social well-being and quality of life in Tehran's Melli Bank [2] Quality of life and its measurement [3] The use of subjective indicators to assess how natural and social capital support residents' quality of life in a small volcanic island [4] Stress and quality of life among university students: A systematic literature review [5] The relationship between quality of life and social capital among health workers in medical and health network of Rey city in 2012 [6] Role of religious beliefs in quality of life of patients with cancer [7] The relation of religious orientation and attitudes toward death with quality of life and somatization symptoms in women [8] The relationship between religious orientation and students' quality of life at medical sciences university of Qom [9] Evaluation of quality of life and its relation with religious attitude and academic performance of students of Islamic Azad University, South Tehran branch [10] The role of Tehran municipality in promoting the cultural dimension of Islamic lifestyle (Case study: Region 5 of Tehran municipality) [11] The investigation of relationship between Islamic life style and social health among people of Yazd city [12] The effectiveness of Islamic lifestyle training on the youth's mental health [13] The study of the relationship between lifestyle and religious attitudes of students and their tendency toward fashion [14] Examination predictors of treatment permanence of addiction of the religious orientation and burden of family as [15] Quantification and measurement of Islamic life style [16] The World Health Organization Quality of Life (WHOQOL-Bref) questionnaire: Translation and validation study of the Iranian version [17] The relationship between quality of life and religious beliefs and self-efficacy among students of Payam Noor University, Shush, Iran [18] Relating religiosity to quality of life in older people in differentiation from spirituality: Some insight from 2011 Taiwan social change survey

¹Quran & Health Department, Quranic Activities of Cultural Centers, Academic Center for Education, Culture and Research (ACECR), Tehran, Iran

²Quran & Education Department, Quranic Activities of Cultural Centers, Academic Center for Education, Culture and Research (ACECR), Tehran, Iran

*Correspondence

Address: No. 85, Quranic Activities of Cultural Centers, Bozorgmehr Street, Ghods Street, Enghelab Street, Tehran, Iran. Postal Code: 1417844391

Phone: +98 (21) 66485663

Fax: +98 (21) 66485657

m.rafikhah@gmail.com

Article History

Received: October 10, 2018

Accepted: January 07, 2019

ePublished: March 19, 2019

نقش میانجی سبک زندگی اسلامی در همبستگی بین باورهای مذهبی و کیفیت زندگی؛ مطالعه موردی مراجعه‌کنندگان به نمایشگاه بین‌المللی قرآن

محسن رفیع خواه* PhD

گروه قرآن و سلامت، مرکز مطالعات میان رشته‌ای قرآن کریم، جهاد دانشگاهی، تهران، ایران

زهرا نقی‌زاده PhD

گروه قرآن و سلامت، مرکز مطالعات میان رشته‌ای قرآن کریم، جهاد دانشگاهی، تهران، ایران

زهرا فیضی PhD

گروه قرآن و تربیت، مرکز مطالعات میان رشته‌ای قرآن کریم، جهاد دانشگاهی، تهران، ایران

چکیده

اهداف: کیفیت زندگی به‌عنوان یک سازه پراهمیت، از زوایای مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. بررسی عوامل موثر بر این سازه همواره مورد علاقه پژوهشگران بوده است. هدف پژوهش حاضر، بررسی همبستگی بین باورهای مذهبی و کیفیت زندگی و از سوی دیگر بررسی نقش میانجی‌گر سبک زندگی اسلامی در این همبستگی بود.

ابزار و روش‌ها: این پژوهش توصیفی-همبستگی و کاربردی در سال ۱۳۹۷ در بین کلیه مراجعه‌کنندگان به نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم (بیست‌وششمین نمایشگاه) انجام شد. نمونه آماری پژوهش شامل ۱۰۳ نفر از بازدیدکنندگان بود که به‌صورت نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش، پرسش‌نامه‌های باورهای مذهبی جورج، سبک زندگی اسلامی کاپوانی و کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی بودند. تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط نرم‌افزارهای SPSS 22 و Amos 22 و با استفاده از آزمون‌های همبستگی پیرسون، رگرسیون خطی، T مستقل و روش تحلیل مسیر صورت گرفت.

یافته‌ها: هر سه متغیر اصلی پژوهش از همبستگی مثبت و معنی‌داری با یکدیگر برخوردار بودند ($p < 0.01$). همچنین متغیرهای باور مذهبی و کیفیت زندگی اسلامی، توانایی پیش‌بینی متغیر کیفیت زندگی را داشتند و توانستند به ترتیب ۲۸٪ و ۳۳٪ واریانس متغیر کیفیت زندگی را تبیین کنند ($p = 0.001$). ارتباط مستقیم دو متغیر باورهای مذهبی و کیفیت زندگی معنی‌دار بود. همچنین مسیرهای میانجی نیز همچون مسیر اصلی معنی‌دار بودند. بنابراین می‌توان گفت سبک زندگی اسلامی در رابطه بین باورهای مذهبی و کیفیت زندگی، نقش میانجی را ایفا می‌کند ($p = 0.001$).

نتیجه‌گیری: سبک زندگی اسلامی عامل میانجی مهمی در رابطه بین باورهای مذهبی و کیفیت زندگی است.

کلیدواژه‌ها: باورهای مذهبی، کیفیت زندگی، سبک زندگی اسلامی، نمایشگاه قرآن

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۷/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۱۷

* نویسنده مسئول: m.rafiikhah@gmail.com

مقدمه

گسترش روند صنعتی‌شدن و پیشرفت فناوری در جوامع غربی علی‌رغم ایجاد رشد و توسعه کمی، غفلت از جنبه‌های کیفی زندگی را به‌همراه داشت. این موضوع سبب شد که در دهه‌های اخیر موضوع کیفیت زندگی مورد توجه اندیشمندان و متفکران علوم انسانی قرار گیرد. کیفیت زندگی، ساختاری چندبعدی است که نه در تعداد و نه در ابعاد گوناگون آن توافقی وجود ندارد. بعضی آن را مترادف با خوشحالی و رضایت از زندگی و برخی نیز هم‌معنی با بهزیستی می‌دانند. همچنین برخی مطالعات، کیفیت زندگی را به توانایی سازگاری، شیوه زندگی و اعتمادبه‌نفس نیز مرتبط دانسته‌اند [1].

کیفیت زندگی مفهومی پیچیده و مبهم دارد و دربرگیرنده عوامل عینی و ذهنی متعددی است. در حالی که اصطلاح "کیفیت" به

معنی درجه تعالی یک شاخصه است، اما افراد مختلف ممکن است برای زمینه‌های متفاوتی از زندگی ارزش قایل باشند. بنابراین کیفیت زندگی به معنی چیزهای مختلف برای افراد مختلف است. نظریه‌های متفاوتی در مورد کیفیت زندگی وجود دارد. برخی از محققان معتقدند تنها در صورتی که توامان چندین بعد از سلامتی سنجیده شود می‌توان آن را کیفیت زندگی نامید. عده‌ای نیز بر این باورند که یک تعریف واحد که در جوامع مختلف کاربرد داشته باشد برای این مفهوم وجود ندارد. اغلب صاحب‌نظران در این زمینه توافق دارند که کیفیت زندگی حقایق مثبت و منفی زندگی را در کنار یکدیگر در نظر می‌گیرد و چند بعد دارد [2].

ابعاد کیفیت زندگی را می‌توان در پنج گروه تقسیم‌بندی کرد: (۱) نیازهای اساسی برای یک زندگی خوب، شامل دسترسی به اسباب معیشت کافی، درآمد، سرمایه و غیره، (۲) سلامت، که بستگی به تعامل عوامل مختلفی مثل ژنتیک، محیط و عوامل پزشکی و اجتماعی دارد، (۳) امنیت، به معنی دسترسی به یک محیط امن، خدمات و حقوق، (۴) روابط اجتماعی مناسب، که اشاره به درجه نفوذ، احترام، همکاری و تعارضات بین افراد و گروه‌ها دارد، (۵) آزادی و انتخاب، که شامل توانایی به‌دست‌آوردن، تجربه‌کردن، تحقق گزینه‌های شخصی و انتخاب آن چیزی است که فرد دوست دارد [3].

چندبعدی بودن سازه کیفیت زندگی موجب شده است که حوزه‌های مطالعاتی مختلف با رویکردهای خاص خود به مباحث این سازه ورود پیدا کنند. از سوی دیگر پویابودن و تغییرات مداوم آن در طول زمان نیاز به تحقیقات پیوسته‌ای را ایجاد می‌کند. این دو ویژگی مهم سازه کیفیت زندگی در کنار اهمیت روزافزون آن باعث شده که میزان تحقیقات صورت‌گرفته در این زمینه به‌شدت در حال افزایش باشد.

عوامل مختلفی بر کیفیت زندگی تاثیرگذار هستند. سلامت جسمانی، سلامت روانی، روابط اجتماعی، سلامت محیط، درآمد، اوقات فراغت، عقاید مذهبی و غیره هر یک به‌نوعی می‌توانند کیفیت زندگی را تحت تاثیر قرار دهند. برای مثال پژوهش‌ها نشان داده‌اند که استرس می‌تواند از طریق تضعیف جنبه‌های مختلف مربوط به سلامت روانی و جسمانی، ارتباط معکوسی با کیفیت زندگی داشته باشد. به بیان دیگر سطح بالای استرس موجب کاهش کیفیت زندگی می‌شود [4]. در حوزه اجتماعی پژوهش‌ها حاکی از ارتباط بین سلامت اجتماعی و کیفیت زندگی بوده‌اند [1]. پژوهش‌های این حوزه همچنین نشان داده‌اند که افزایش سرمایه اجتماعی جامعه با استفاده از استراتژی‌هایی همچون تقویت شبکه اجتماعی، برقراری امنیت و تقویت اعتماد در بین افراد، توسعه روابط اجتماعی و همیاری، بر افزایش کیفیت زندگی موثر است [5].

مباحث معنوی و مذهبی نیز موضوع پژوهش محققان حوزه کیفیت زندگی بوده است. اعتقاد بر این است که تقویت باورهای مذهبی در بیماران موجب بهبود کیفیت زندگی می‌شود [6]. پژوهش بشریور و همکاران نیز نشان داد که پایه‌های معنوی و مذهبی یکی از متغیرهای موثر بر سلامت و کیفیت زندگی انسان به‌ویژه زنان است [7]. علاوه بر موارد ذکرشده، کیفیت زندگی همچنین ممکن است با توجه به ویژگی‌هایی چون سن، فرهنگ، تحصیلات و جنسیت نیز متفاوت باشد.

با وجود آن که در مطالعات مختلف ارتباط بین ابعاد مذهبی و کیفیت زندگی تایید شده است، اما برخی پژوهش‌ها نیز نتایج متناقضی گزارش کرده‌اند. برای مثال در چند پژوهش مشخص شد که ارتباط معنی‌داری بین جهت‌گیری مذهبی و ابعاد مختلف

ابزار و روش‌ها

این پژوهش توصیفی-همبستگی و کاربردی در سال ۱۳۹۷ در بین کلیه مراجعه‌کنندگان به نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم (بیست‌وششمین نمایشگاه) انجام شد. نمونه آماری پژوهش شامل ۱۰۳ نفر از بازدیدکنندگان بود که به صورت نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. روش کار به این صورت بود که از مراجعه‌کنندگان به نمایشگاه قرآن که آگاهانه و به صورت شفاهی تمایل به حضور در پژوهش داشتند دعوت به عمل می‌آمد تا با حضور در غرفه جهاد دانشگاهی، پرسش‌نامه‌های مرتبط با پژوهش را تکمیل کنند.

ملاک‌های ورود به مطالعه شامل داشتن حداقل ۲۰ سال سن، برخورداری از توانایی خواندن و نوشتن، گرایش به دین اسلام و عدم وجود آسیب‌های شدید مرتبط با سلامت طی یک ماه اخیر (طبق اظهار نظر شخص) بود.

برای انجام پژوهش از پرسش‌نامه‌های زیر استفاده شد:

۱- پرسش‌نامه باورهای مذهبی جورج: این پرسش‌نامه طبق ادعای جورج در سال ۱۹۹۸، بدون هیچ گونه جهت‌گیری فرقه‌ای و براساس هیچ آیین و مذهبی ساخته شده و صرفاً محتوای آن بیان رابطه با خداوند است. پرسش‌نامه باورهای مذهبی، میزان اعتقاد و نزدیکی آزمودنی‌ها را نسبت به خدا می‌سنجد. در این مقیاس ۳۳ سؤالی از آزمودنی خواسته می‌شود برای بیان وضعیت خود بین پنج گزینه از "کاملاً موافقم" تا "کاملاً مخالفم"، گزینه مورد نظر خود را انتخاب کند [14]. در پژوهش حاضر همبستگی درونی پرسش‌نامه با روش آلفای کرونباخ ۰/۷۷ محاسبه شد.

۲- پرسش‌نامه سبک زندگی اسلامی: پرسش‌نامه سبک زندگی اسلامی توسط کاپیاتی در سال ۱۳۸۸ در دو فرم بلند (۱۳۵ سؤالی) و کوتاه (۷۵ سؤالی) ساخته شده است. پاسخگویان باید با توجه به وضعیت فعلی زندگی خود به هر کدام از گویه‌ها در یک طیف چهاردرجه‌ای از "خیلی کم" تا "خیلی زیاد" پاسخ دهند. زیرمقیاس‌های این آزمون را ده شاخص اجتماعی، (۱۱ گویه)، باورها (۶ گویه)، عبادی (۶ گویه)، اخلاقی (۱۱ گویه)، مالی (۱۲ گویه)، خانواده (۸ گویه)، سلامت (۷ گویه)، تفکر و علم (۲ گویه)، امنیتی- دفاعی (۴ گویه) و زمان‌شناسی (۵ گویه) تشکیل می‌دهند. ضریب پایایی کل این آزمون ۰/۷۱ گزارش شده است [15]. در پژوهش حاضر از روش آلفای کرونباخ برای بررسی همسانی درونی سؤالات استفاده شد. نتایج حاکی از پایایی بالای آزمون (۰/۸۰) بود.

۳- پرسش‌نامه کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی (WHOQOL-26): فرم کوتاه این پرسش‌نامه چهار حیطه سلامت جسمانی، سلامت روانی، سلامت اجتماعی و سلامت محیط را با ۲۴ سؤال (۷ سؤال برای حیطه سلامت جسمانی، ۶ سؤال برای حیطه سلامت روانی، ۳ سؤال برای سلامت اجتماعی و ۸ سؤال برای سلامت محیط) می‌سنجد. دو سؤال اول به هیچ یک از حیطه‌ها تعلق ندارند و وضعیت سلامت و کیفیت زندگی را به شکل کلی مورد ارزیابی قرار می‌دهند. پس از انجام محاسبات لازم در هر حیطه، امتیازی بین ۲۰-۴ برای حیطه به تفکیک به دست خواهد آمد که در آن عدد ۴ نشانه بدترین و عدد ۲۰ نشانه بهترین وضعیت است. این امتیازها قابل تبدیل به امتیازی با دامنه صفر تا ۱۰۰ هستند. آلفای کرونباخ برای این پرسش‌نامه بالاتر از ۰/۷۰ در اکثر حیطه‌ها بود و تنها برای حیطه سلامت اجتماعی آلفای کمتر از ۰/۵۵ محاسبه شده است [16]. در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ کل برای پرسش‌نامه کیفیت زندگی ۰/۸۶ محاسبه شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط نرم‌افزارهای SPSS 22 و Amos 22

کیفیت زندگی دانشجویان وجود ندارد [8، 9]. به بیان دیگر ممکن است باورهای مذهبی و دینی افراد مجزا از موضوع کیفیت زندگی آنان باشد. این تناقض در برخی یافته‌ها زمینه را برای بررسی‌های دقیق‌تر و همه‌جانبه‌تر فراهم می‌آورد. به عبارتی، تحقیقات آتی باید به سمتی حرکت کنند که عوامل مختلف تاثیرگذار بر تعامل بین مذهب و کیفیت زندگی را شناسایی کرده و صرفاً به رابطه یک‌به‌یک این متغیرها بسنده نکنند.

همان طور که ذکر شد عوامل مختلف جمعیت‌شناختی ممکن است این رابطه را تحت تاثیر قرار دهند. یکی از متغیرهای مهمی که به نظر می‌رسد بر این تعامل موثر است، موضوع سبک زندگی است. سبک زندگی را می‌توان چهارچوب مشخصی دانست که به مثابه نقشه راه برای آینده بهتر است. تجلیات سبک زندگی را در همه ابعاد زندگی افراد از جمله مذهب، هویت، جنسیت و غیره می‌توان مشاهده کرد و این حکایت از اهمیت سبک زندگی در زندگی افراد و جایگاه آن در تمدن‌سازی در جوامع مختلف به خصوص در جامعه امروز ایران دارد [10]. لازم به ذکر است که با توجه به صبغه دینی کشور ما، در پژوهش حاضر، به طور خاص سبک زندگی اسلامی مد نظر است.

نتایج پژوهش‌ها عمدتاً حاکی از تاثیر سبک زندگی اسلامی بر مولفه‌های سلامت و کیفیت زندگی بوده‌اند. برای مثال در پژوهشی مشخص شد بین ابعاد سبک زندگی اسلامی و سلامت اجتماعی رابطه مستقیم و معنی‌داری وجود دارد. براساس نتایج این پژوهش، تقویت و گسترش سبک زندگی اسلامی در جامعه منجر به افزایش سلامت اجتماعی می‌شود [11]. همچنین گزارش شده است که آموزش سبک زندگی اسلامی منجر به ارتقای سلامت روان خواهد شد که این موضوع ارتباط بین سبک زندگی اسلامی و سلامت روان را مشخص می‌سازد [12]. افزون بر این موارد، رابطه بین مسایل مذهبی و سبک زندگی اسلامی نیز در برخی پژوهش‌ها گزارش شده است. برای مثال صالحی و رومانی نشان دادند که بین نگرش دینی و سبک زندگی دانشجویان همبستگی قوی و مثبتی وجود دارد، به طوری که سطوح بالای نگرش دینی دانشجویان با سطوح بالای سبک زندگی و سطوح پایین نگرش دینی با سطوح پایین سبک زندگی همراه است [13].

در جمع‌بندی مطالب گفته شده می‌توان این گونه اظهار داشت که باورهای مذهبی تا حد زیادی بر ابعاد مختلف سلامت و کیفیت زندگی تاثیرگذار هستند، به طوری که ابعاد مختلف سلامت و به تبع آن کیفیت زندگی از باورهای مذهبی متاثر می‌شوند. با این حال برخی پژوهش‌ها این ارتباط را مورد بحث قرار داده و نتیجه‌ای ناهمسو گزارش کرده‌اند. از سویی به نظر می‌رسد ارتباط معنی‌داری بین سبک زندگی اسلامی و متغیرهای مرتبط با سلامت و همچنین نگرش‌های دینی و مذهبی وجود دارد، به طوری که سبک زندگی به نوعی می‌تواند پیامد یا پیشاینده هر یک از این متغیرها قرار گیرد. مجموع موارد ذکر شده فرضیه میانجی‌گری سبک زندگی در ارتباط بین متغیرهای باور مذهبی و کیفیت زندگی را ایجاد می‌کند. به بیان دیگر ممکن است باور مذهبی به واسطه تاثیر که بر سبک زندگی افراد ایجاد می‌کند موجب تغییر در کیفیت زندگی شود. در واقع این پژوهش به دنبال بررسی این فرضیه است که آیا باور مذهبی به تنهایی بر کیفیت زندگی اثرگذار است یا این ارتباط تحت تاثیر نوع زندگی افراد قرار دارد.

بنابراین هدف پژوهش حاضر، بررسی همبستگی بین باورهای مذهبی و کیفیت زندگی و از سوی دیگر بررسی نقش میانجی‌گر سبک زندگی اسلامی در این همبستگی بود.

بین باورهای مذهبی و کیفیت زندگی، نقش میانجی را ایفا می‌کند (جدول ۴ و ۵؛ شکل ۱).

جدول ۱) میانگین آماری و دامنه نمرات متغیرهای پژوهش و مولفه‌های آنها در بین نمونه‌های مورد مطالعه (۱۰۳ نفر)

متغیرها	نمرات	کمینه	بیشینه
باورهای مذهبی	۱۲۶/۱۰±۱۲/۰۵	۸۷	۱۴۲
سبک زندگی اسلامی			
مولفه اجتماعی	۳۵/۴۱±۳/۶۴	۲۳	۴۴
مولفه باورها	۲۰/۱۹±۲/۴۷	۱۱	۲۴
مولفه عبادی	۱۶/۷۱±۲/۱۸	۹	۲۲
مولفه اخلاقی	۳۵/۵۶±۳/۶۲	۲۴	۴۳
مولفه مالی	۳۵/۳۰±۳/۹۹	۲۱	۴۳
مولفه خانواده	۲۵/۵۷±۳/۲۵	۱۷	۳۲
مولفه سلامت	۲۰/۹۸±۳/۵۹	۱۱	۲۸
مولفه تفکر و علم	۱۴/۹۳±۲/۱۵	۹	۲۰
مولفه امنیتی-دفاعی	۱۱/۷۳±۱/۹۸	۶	۱۶
مولفه زمان‌شناسی	۱۵/۲۴±۱/۸۴	۱۱	۱۹
نمره کل	۲۳۱/۶۲±۲۰/۰۳	۱۶۹	۲۶۹
کیفیت زندگی			
مولفه جسمانی	۷۰/۸۰±۱۵/۵۳	۲۵/۰۰	۹۲/۸۶
مولفه روان‌شناختی	۶۰/۴۸±۱۱/۷۶	۲۹/۱۷	۹۱/۶۷
مولفه اجتماعی	۶۱/۳۷±۲۲/۴۹	۱۶/۶۷	۱۰۰
مولفه محیطی	۶۲/۲۸±۱۴/۴۵	۶/۲۵	۹۰/۶۳
نمره کل	۶۳۱/۷۳±۱۲/۷۰	۲۴/۷۸	۸۹/۳۶

جدول ۲) ماتریس همبستگی بین متغیرهای اصلی پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳
۱- باورهای مذهبی			
۲- سبک زندگی اسلامی (کل)	۰/۵۱**		
۳- کیفیت زندگی (کل)	۰/۵۳**	۰/۵۷**	

p < ۰/۰۱**

جدول ۳) نتایج تحلیل رگرسیون خطی برای پیش‌بینی متغیر کیفیت زندگی از طریق متغیرهای پیش‌بین

متغیرهای پیش‌بین	میانگین مجزورات	ضریب تعیین R ²	ضریب مقدار ضریب مقدار	سطح معنی‌داری
باورهای مذهبی	۴۶۶۵/۷۶	۰/۲۸	۳۹/۹۷	۰/۰۰۱
سبک زندگی اسلامی	۵۴۴۶/۹۳	۰/۳۳	۴۹/۹۸	۰/۰۰۱

جدول ۴) نتایج تحلیل مسیر اصلی بین باورهای مذهبی و کیفیت زندگی

مسیر	مقدار برآورد شده	مقدار بحرانی	سطح معنی‌داری
باورهای مذهبی → کیفیت زندگی (مسیر C)	۰/۵۶	۶/۳۵	۰/۰۰۱

جدول ۵) نتایج تحلیل مسیره‌های اصلی و میانجی بین متغیرهای پژوهش

مسیره‌ها	مقدار برآورد شده	مقدار بحرانی	سطح معنی‌داری
باورهای مذهبی → کیفیت زندگی (مسیر C)	۰/۳۴	۳/۶۷	۰/۰۰۱
باورهای مذهبی → سبک زندگی اسلامی (مسیر a)	۰/۸۴	۵/۹۴	۰/۰۰۱
سبک زندگی اسلامی → کیفیت زندگی (مسیر b)	۰/۲۶	۴/۶۵	۰/۰۰۱

صورت گرفت. در ابتدا برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شد. سپس برای بررسی همبستگی بین متغیرها از آزمون همبستگی پیرسون و برای بررسی امکان پیش‌بینی متغیر ملاک (کیفیت زندگی) از طریق متغیرهای پیش‌بین (باورهای مذهبی و سبک زندگی اسلامی) از آزمون رگرسیون خطی استفاده شد. همچنین به منظور بررسی رابطه متغیرهای جمعیت‌شناختی با کیفیت زندگی، آزمون T مستقل مورد استفاده قرار گرفت. در ادامه و به منظور بررسی فرضیه میانجی‌گری متغیر سبک زندگی اسلامی در رابطه بین باورهای مذهبی و کیفیت زندگی از روش تحلیل مسیر استفاده شد.

یافته‌ها

از ۱۰۳ شرکت‌کننده حاضر در پژوهش، ۹۱ نفر جنسیت خود را ذکر کردند که از این تعداد، ۶۰ نفر زن (۶۵/۹٪) و ۳۱ نفر مرد (۳۴/۱٪) بودند. همچنین از ۸۰ پرسش‌نامه‌ای که در آنها وضعیت تاهل تکمیل‌کننده مشخص شده بود، ۶۲ نفر (۷۷/۵٪) متاهل و ۱۸ نفر (۲۲/۵٪) مجرد بودند. میانگین سنی شرکت‌کنندگان نیز ۳۷/۱±۱۰/۵ سال بود، به طوری که کم‌سن‌ترین شرکت‌کننده ۲۰ سال و مسن‌ترین آنها ۷۳ سال داشت. همچنین از نظر وضعیت تحصیلی، از بین پنج مقطع دیپلم، فوق‌دیپلم، کارشناسی، کارشناسی‌ارشد و دکتری، بیشترین فراوانی مربوط به مقطع کارشناسی (۳۲/۱٪) و کمترین فراوانی مربوط به مقطع دکتری (۵/۱٪) بود.

در بین مولفه‌های سبک زندگی اسلامی، بیشترین میانگین مربوط به مولفه اخلاقی و پس از آن مولفه مالی و اجتماعی و کمترین میانگین مربوط به مولفه امنیتی-دفاعی بود. همچنین با توجه به نمره کل متغیر سبک زندگی اسلامی در نمونه پژوهشی، میانگین محاسبه‌شده بالاتر از حد متوسط (نمره ۱۸۷) افراد جامعه بود. از میان ابعاد مختلف کیفیت زندگی نیز بیشترین میزان رضایت از مولفه (بُعد) جسمانی بود و مولفه‌های محیطی، اجتماعی و روان‌شناختی در رتبه‌های بعدی بودند. همچنین میانگین کل سازه کیفیت زندگی با در نظر گرفتن حد وسط نمرات (نمره ۵۰) بالاتر از متوسط جامعه بود (جدول ۱).

از بین متغیرهای جمعیت‌شناختی، از نظر جنسیت و سن تفاوت معنی‌داری در کیفیت زندگی مشاهده نشد ($p > ۰/۰۵$)، اما از نظر وضعیت تاهل و میزان تحصیلات تفاوت‌هایی مشاهده شد، به گونه‌ای که افراد متاهل به نسبت افراد مجرد از کیفیت زندگی بهتری برخوردار بودند و این وضعیت به طور خاص در مولفه اجتماعی تفاوت معنی‌داری را نشان داد. همچنین گروهی که در مقطع کارشناسی‌ارشد قرار داشتند در تمامی مولفه‌های کیفیت زندگی وضعیت بهتری نسبت به گروه دیپلم و گروه کارشناسی داشتند ($p < ۰/۰۵$).

هر سه متغیر اصلی پژوهش از همبستگی مثبت و معنی‌داری با یکدیگر برخوردار بودند ($p < ۰/۰۱$ ؛ جدول ۲).

همچنین متغیرهای باور مذهبی و کیفیت زندگی اسلامی، توانایی پیش‌بینی متغیر کیفیت زندگی را داشتند و توانستند به ترتیب ۳۳٪ و ۲۸٪ واریانس متغیر کیفیت زندگی را تبیین کنند (جدول ۳).

ارتباط مستقیم دو متغیر باورهای مذهبی و کیفیت زندگی معنی‌دار بود. همچنین مسیره‌های میانجی نیز همچون مسیر اصلی معنی‌دار بودند. بنابراین می‌توان گفت سبک زندگی اسلامی در رابطه

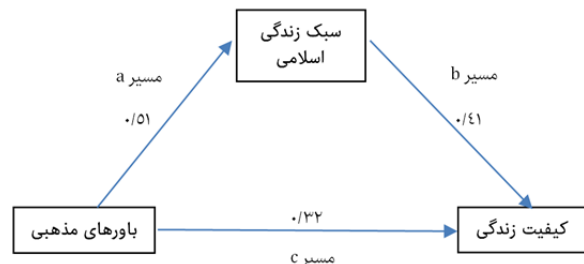

زندگی اسلامی مورد بررسی قرار گرفت. همچنان که فرض می‌شد همبستگی مذکور نیز معنی‌دار بود. این یافته همسو با نتایج پژوهش‌هایی است که در آنها ارتباط بین متغیرهای مذهبی و سبک زندگی مورد تایید قرار گرفته بود [13]. بنابراین می‌توان اظهار داشت سبک زندگی اسلامی توسط باورهای مذهبی قابل پیش‌بینی است. به بیان دیگر افرادی که از نظر اعتقادی در سطح بالاتری قرار دارند به همان میزان بر التزام و تقید به دستورات دینی هم در سطح بالاتری هستند، به طوری که این افراد تلاش می‌کنند که مسایل روزمره خود را مطابق با راهنمایی‌ها و دستورات دینی سازمان‌دهی نمایند.

علاوه بر موارد فوق، پژوهشگران این مطالعه به دنبال بررسی نقش میانجی متغیر سبک زندگی اسلامی در رابطه خطی بین باورهای مذهبی و کیفیت زندگی نیز بودند. نتایج نشان داد که متغیر باورهای مذهبی علاوه بر آن که رابطه مستقیم با کیفیت زندگی دارد از طریق متغیر میانجی نیز بر کیفیت زندگی تاثیرگذار است. به بیان دیگر هر دو رابطه موجود معنی‌دار هستند. به این ترتیب می‌توان متغیر سبک زندگی اسلامی را عامل میانجی مهمی در رابطه بین باورهای مذهبی و کیفیت زندگی دانست.

در ارتباط با این یافته باید گفت که سبک زندگی در واقع جنبه عملی باورها و عقاید انسان‌ها را نمایان می‌سازد، به طوری که می‌توان توسط نوع رفتار هر فرد، به افکار و عقاید او پی برد. افکار به طور کلی یا از عقاید اصیل هر فرد نشأت می‌گیرند یا تحت تاثیر هنجارها و اصولی هستند که جامعه معین کرده است. در رابطه با عقاید مذهبی نیز این موضوع صدق می‌کند. اعتقادات دینی و مذهبی هر فرد هم ممکن است به واسطه باورهای قلبی وی یا به واسطه قواعد جامعه‌ای باشد که در آن قرار گرفته است. اما در این بین به نظر می‌رسد آنچه که عمیقاً رفتار انسان را جهت‌دهی می‌کند چیزی است که به آن باور قلبی دارد. به بیان دیگر اگرچه ممکن است باید و نبایدهای هر اجتماع تا حدی بر رفتار افراد آن جامعه تاثیرگذار باشد اما در نهایت آنچه که هر فرد به عنوان اصل برای خود در نظر داشته، آن را تداوم داده و مبنای عمل خود در زندگی قرار می‌دهد، افکار و باورهایی است که به آنها ایمان دارد. این موضوع را می‌توان با تبیینی مشابه به افراد مقید به دین اسلام نیز تعمیم داد. آیات قرآن و احادیث متقن الهی در عمده مسایل و امور روزمره زندگی ورود کرده و به عنوان راهنما عمل می‌کنند. در این بین افرادی که به این راهنمای الهی ایمان دارند، تلاش می‌کنند که در تمامی امور زندگی از آن بهره بگیرند. مسایل مختلفی همچون امور اقتصادی، اجتماعی، عبادی، سلامت و غیره از جمله موضوعاتی هستند که شیوه زندگی افراد را مشخص می‌کنند. بنابراین التزام عملی به این دستورات که خود را در قالب سبک زندگی اسلامی نشان می‌دهد موضوعی و رای افکار و عقاید نظری است، به طوری که طبق نتایج این پژوهش افرادی که علاوه بر اعتقاد و باورهای مذهبی، اصول مطرح‌شده را در زندگی خود به کار می‌گیرند از کیفیت زندگی بالاتری برخوردارند.

نتایج این پژوهش اهمیت موضوع سبک زندگی و تاثیر آن بر دیگر جنبه‌های زندگی را نمایان می‌سازد. در جوامع اسلامی، سبک زندگی اسلامی به عنوان بهترین و کامل‌ترین شیوه زندگی توصیف شده است. این شیوه زندگی ریشه در اصولی دارد که هدایت انسان و سعادت دنیوی و اخروی را برای او به همراه دارند. تاثیر سبک زندگی اسلامی در متغیر مهمی همچون کیفیت زندگی، لزوم توجه بیش از پیش به این سازه و ترویج آن را برجسته می‌سازد که در این راستا استفاده از برنامه‌های تبلیغی و ترویجی مناسب و نمایانند

شکل ۱) مدل ارتباطی بین متغیرهای پژوهش و ضرایب مسیر

بحث

پژوهش حاضر با هدف بررسی ارتباط بین سه متغیر باورهای مذهبی، سبک زندگی اسلامی و کیفیت زندگی انجام پذیرفت. در این پژوهش همچنین تاثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی جنسیت، سن، میزان تحصیلات و وضعیت تاهل نیز بر کیفیت زندگی مورد بررسی قرار گرفت. از بین چهار متغیر جمعیت‌شناختی ذکرشده، دو متغیر وضعیت تاهل و میزان تحصیلات تفاوت معنی‌داری در ابعاد کیفیت زندگی نشان دادند. به بیان دیگر بین افراد متاهل و مجرد و همچنین افرادی که تحصیلات متفاوتی داشتند میزان رضایت از کیفیت زندگی متفاوت بود. نتایج آزمون T مستقل برای مقایسه افراد مجرد و متاهل نشان داد که میانگین مولفه اجتماعی کیفیت زندگی در بین دو گروه تفاوت معنی‌داری داشت، به طوری که افراد متاهل نسبت به گروه مجرد رضایت بیشتری در این مولفه داشتند. اما با این حال در مولفه‌های دیگر تفاوت معنی‌داری بین دو گروه وجود نداشت. در تبیین این تفاوت بین گروه‌ها باید گفت که گویه‌های مربوط به سلامت اجتماعی عمدتاً روابط و صمیمیت جنسی را شامل می‌شوند. بنابراین بالاتر بودن این مولفه در افراد متاهل نسبت به افراد مجرد چندان دور از انتظار نبوده است. تحلیل آماری انجام‌شده روی متغیر میزان تحصیلات نیز نشان داد که بین گروه‌های تحصیلی در تمامی مولفه‌ها تفاوت معنی‌دار وجود داشت. مقایسه دوه‌دوی گروه‌ها در مولفه‌های مختلف کیفیت زندگی حاکی از آن بود که در بین مقاطع تحصیلی، افرادی که در مقطع کارشناسی‌ارشد قرار داشتند نسبت به افراد با مدرک کارشناسی و دیپلم از کیفیت زندگی بهتری برخوردار بودند. در نتیجه می‌توان اظهار داشت افرادی که در مقطع کارشناسی‌ارشد قرار دارند نسبت به سایر مقاطع تحصیلی رضایت بیشتری از کیفیت زندگی خود دارند.

در ادامه، نتایج حاکی از وجود همبستگی معنی‌دار بین باورهای مذهبی و کیفیت زندگی بود. به عبارت دیگر باورهای مذهبی قابلیت پیش‌بینی کیفیت زندگی افراد را داشت. این یافته همسو با دیگر پژوهش‌هایی بود که در آنها به ارتباط بین مذهب و کیفیت زندگی اشاره شده بود [8, 9, 17, 18]. اما با این حال نتایج پژوهش حاضر با پژوهش خان‌صنمی و همکاران که در آن ارتباط معنی‌داری بین کیفیت زندگی و باور مذهبی گزارش نشده بود، متفاوت است [8]. استفاده از پرسش‌نامه‌های متفاوت برای سنجش ابعاد مذهبی گروه نمونه و همچنین تفاوت در نوع نمونه‌ها می‌تواند از جمله علل تفاوت نتایج باشد. در پژوهش ذکرشده نمونه پژوهش شامل دانشجویان پزشکی بود که عمدتاً در یک دامنه سنی محدود قرار داشتند. اما نمونه پژوهش حاضر افزون بر آن که عمدتاً قشر مذهبی‌تر جامعه را شامل می‌شد (مراجعه‌کنندگان به نمایشگاه قرآن) دربرگیرنده دامنه سنی وسیع‌تری (دامنه سنی ۲۰ تا ۷۳ سال) نیز بود. در این پژوهش همچنین همبستگی بین باورهای مذهبی و سبک

- small volcanic island. *Ecol Indic.* 2013;24:609-20.
- 4- Ribeiro ÍJS, Pereira R, Freire IV, De Oliveira BG, Casotti CA, Boery EN. Stress and quality of life among university students: A systematic literature review. *Health Prof Educ.* 2018;4(2):70-7.
- 5- Moradian Sorkhkolae M, Esmaeili Shahmirzadi S, Sadeghi R, Nikooseresht Z, Fard F. The relationship between quality of life and social capital among health workers in medical and health network of Rey city in 2012. *Razi J Med Sci.* 2013;20(114):69-77. [Persian]
- 6- Saffari M, Mohammadi Zeidi I, Pakpour Hajiagha A. Role of religious beliefs in quality of life of patients with cancer. *Hakim Health Syst Res J.* 2012;15(3):243-50. [Persian]
- 7- Basharpour S, Voojoodi B, Atarod N. The relation of religious orientation and attitudes toward death with quality of life and somatization symptoms in women. *Health Psychol.* 2014;3(2):80-97. [Persian]
- 8- Khansanami SA, Abedini Z, Shahsiah M, Taheri Kharameh Z. The relationship between religious orientation and students' quality of life at medical sciences university of Qom. *J Sabzevar Univ Med Sci.* 2015;22(2):282-8. [Persian]
- 9- Bahmani B, Tamadoni M, Asgari M. Evaluation of quality of life and its relation with religious attitude and academic performance of students of Islamic Azad University, South Tehran branch. *Teb va Tazkiye.* 2004;(53):32-44. [Persian]
- 10- Nozari M, Zamani M, Moghaddam A, Ahmadi F. The role of Tehran municipality in promoting the cultural dimension of Islamic lifestyle (Case study: Region 5 of Tehran municipality). *Urban Manag Stud.* 2015;6(20):55-66. [Persian]
- 11- Afshani SAR, Rasoolinejad SP, Kavyani M, Samiee HR. The investigation of relationship between Islamic life style and social health among people of Yazd city. *Stud Islam Psychol.* 2014;8(14):84-104. [Persian]
- 12- Hemmatirad G, Jamshidirad MS, Barzegarchali F. The effectiveness of Islamic lifestyle training on the youth's mental health. *Sahbaye Noor.* 2016;1(1):79-88. [Persian]
- 13- Salehi A, Rumani S. The study of the relationship between lifestyle and religious attitudes of students and their tendency toward fashion. *Faslnameh ye Akhlagh.* 2015;5(18):153-71.
- 14- Keshavarz M, Ghamarani A, Bagherian M, Mousarezaei A. Examination predictors of treatment permanence of addiction of the religious orientation and burden of family as. *J Res Behave Sci.* 2014;12(1):144-53. [Persian]
- 15- Kaviani M. Quantification and measurement of Islamic life style. *Ravanshenasi va Din.* 2011;4(2):27-44. [Persian]
- 16- Nejat S, Montazeri A, Holakouee Naeeni K, Mohammad K, Majdzadeh SR. The World Health Organization Quality of Life (WHOQOL-Bref) questionnaire: Translation and validation study of the Iranian version. *J Sch of Public Health Inst Public Health Res.* 2006;4(4):1-12. [Persian]
- 17- Mousavi Moghaddam SR, Zahirikhah N, Bavarsadjani A. The relationship between quality of life and religious beliefs and self-efficacy among students of Payam Noor University, Shush, Iran. *Med Sci.* 2016;26(3):195-9. [Persian]
- 18- Chou T. Relating religiosity to quality of life in older people in differentiation from spirituality: Some insight from 2011 Taiwan social change survey. *Int J Asian Soc Sci.* 2014;4(3):366-78.

جنبه‌های مفید و کاربردی سبک زندگی اسلامی به افراد جامعه می‌تواند مفید و موثر واقع شود.

در انجام این پژوهش محدودیت‌هایی وجود داشت که به ذکر چند مورد از آنها پرداخته می‌شود؛ نخستین محدودیتی که می‌توان به آن اشاره کرد کمبود تعداد نمونه است. ۱۰۳ نفر در پژوهش حاضر شرکت داشتند که در صورت افزایش این تعداد، تعمیم نتایج با اطمینان بیشتری صورت می‌پذیرد. محدودبودن نمونه به جامعه مراجعه‌کنندگان به نمایشگاه قرآن علی‌رغم این که اطلاعاتی در مورد این قشر ارایه می‌دهد اما با این حال ممکن است چندان بیانگر جامعه اصلی نباشد. به عبارت دیگر مراجعه‌کنندگان به نمایشگاه قرآن ممکن است اقشار خاص یا مذهبی‌تر جامعه را تشکیل دهند. محدودیت دیگر این پژوهش را می‌توان به ابزارهای به‌کاررفته در پژوهش مرتبط دانست. پرسش‌نامه‌های کیفیت زندگی و باورهای مذهبی با توجه به خاستگاه غربی آنها ممکن است نیاز به بومی‌سازی داشته باشند.

با توجه به محدودیت‌های موجود و همچنین چشم‌اندازهای آتی، به علاقه‌مندان و پژوهشگران علاقه‌مند به این حوزه پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی علاوه بر استفاده از نمونه‌هایی گسترده‌تر که جمعیت‌هایی با ویژگی‌های متفاوت را پوشش دهد، از ابزارها و سنج‌های دیگری برای آزمون فرضیه‌ها استفاده نمایند. همچنین بررسی میزان گرایش به سبک زندگی اسلامی در گروه‌های سنی مختلف و مقایسه آنها با هم می‌تواند میزان التزام به عقاید دینی و اسلامی را در جامعه مشخص سازد. افزون بر تمامی موارد یادشده استفاده از برنامه‌ها و دوره‌هایی با هدف ترویج سبک زندگی اسلامی می‌تواند تاثیرات مثبتی در بین اقشار مختلف جامعه داشته باشد.

نتیجه‌گیری

سبک زندگی اسلامی عامل میانجی مهمی در رابطه بین باورهای مذهبی و کیفیت زندگی است.

تشکر و قدردانی: نویسندگان، بدین وسیله مراتب تشکر و قدردانی خود را از مسئولان غرفه مرکز مطالعات میان‌رشته‌ای سازمان قرآنی دانشگاهیان کشور در بیست‌وششمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن و همچنین شرکت‌کنندگان در پژوهش اعلام می‌دارند.

تأییدیه اخلاقی: کدهای رایج اخلاق ۱، ۲، ۳، ۴ (رضایت آزمودنی‌ها و محرمانه نگاه‌داشتن اطلاعات) و کد ۲۰ (هماهنگی پژوهش‌ها با موازین دینی و فرهنگی) در این مطالعه رعایت شده است.

تعارض منافع: هیچ‌گونه تعارض منافی بین نویسندگان وجود ندارد.

سهم نویسندگان: محسن رفیع‌خواه (نویسنده اول)، پژوهشگر اصلی/تحلیلگر آماری/نگارنده بحث (۴۰٪)؛ زهرا نقی‌زاده (نویسنده دوم)، روش‌شناس/پژوهشگر کمکی (۳۰٪)؛ زهرا فیضی (نویسنده سوم)، نگارنده مقدمه/پژوهشگر کمکی (۳۰٪)

منابع مالی: این پژوهش بدون هیچ منبع مالی انجام شده است.

منابع

- 1- Latifi GR, Movahedi A. Investigation of relationship between social well-being and quality of life in Tehran's Melli Bank. *Soc Work Res.* 2015;2(5):109-40. [Persian]
- 2- Nejat S. Quality of life and its measurement. *Iran J Epidemiol.* 2008;4(2):57-62. [Persian]
- 3- Petrosillo I, Costanza R, Aretano R, Zaccarelli N, Zurlini G. The use of subjective indicators to assess how natural and social capital support residents' quality of life in a